

ՀԱՎԱԿՈՌՈՒԴՑԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՎԱԿՈՌՈՒԴՑԻՈՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ (ՀԱՆ) ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵԿՈՒՅՑ

**ԴՐԱՄԱՇՆՈՐՀԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ԻՆՉՊԵՍ ԷԻՆ
ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՓՈՂԵՐԸ ՍՏԵՂԾՈՒՄ ՀԿ-ՆԵՐԻ,
ՓՈՐՁԱԳԵՏՆԵՐԻ ԵՎ ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ՆՈՐ
ՆՈՐՄԵՐԻ ՑԱՆՑ**

Հայկական «թավշյա հեղափոխությունը» հաճախ դիտարկվում է որպես 2018 թվականի զարնան քաղաքական պայթյուն, որը սկսվեց փողոցից և ավարտվեց իշխանափոխությամբ:

Սակայն եթե մի կողմ թողնենք Հանրապետության հրապարակի հեռուստատեսային պատկերը և հայացք նետենք Նախորդ քսան և ավելի տարիներին, ապա բոլորովին այլ պատմություն է բացահայտվում:

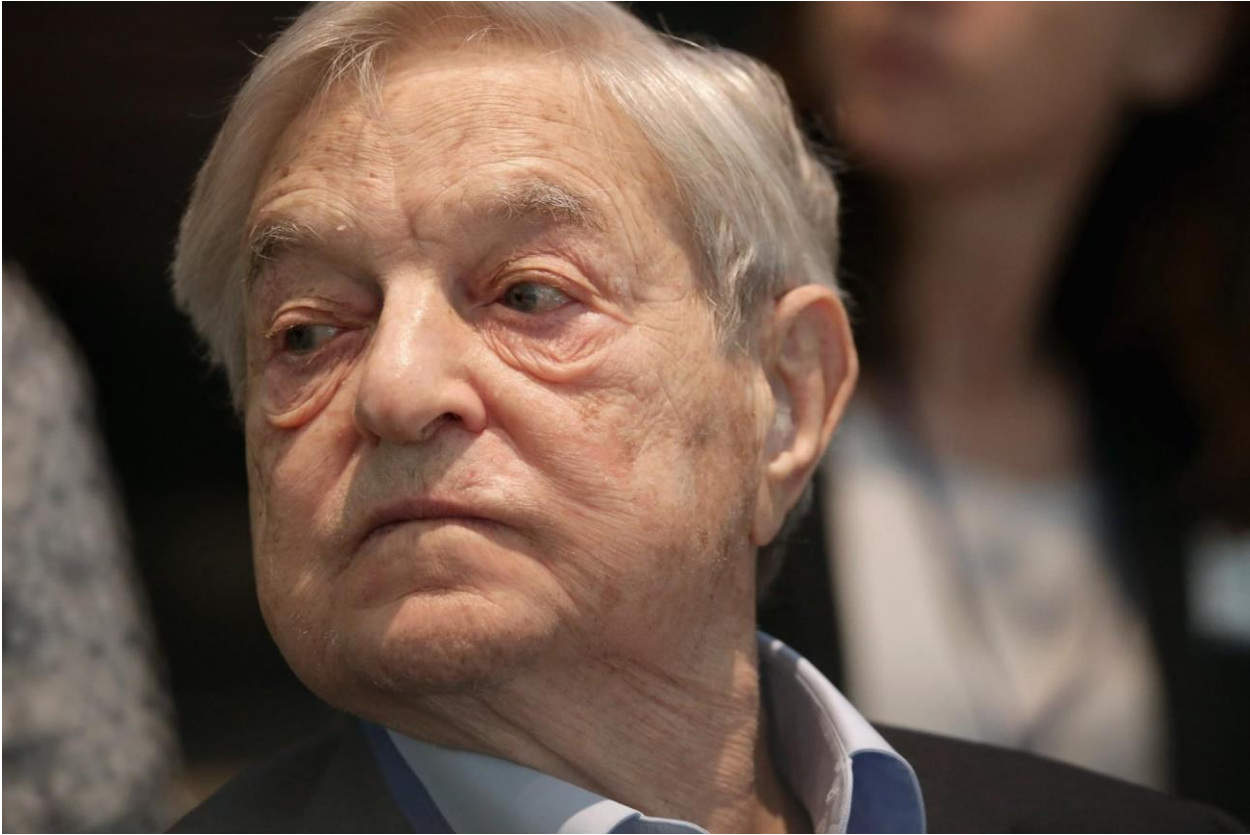
Մինչև 2018 թվականը Հայաստանում արդեն գոյություն ուներ հասարակական կազմակերպությունների, անկախ լրատվամիջոցների, իրավապաշտպան կենտրոնների, վերլուծական կառույցների և հասարակական նախաձեռնությունների ճյուղավորված համակարգ: Դրանցից շատերը տարիներ շարունակ ֆինանսավորում էին ստանում ամերիկյան և եվրոպական պետական կառույցներից, հիմնադրամներից ու միջազգային կազմակերպություններից: Դրանք զբաղվում էին ընտրությունների, մարդու իրավունքների, կոռուպցիայի դեմ պայքարի, դատական համակարգի, լրատվամիջոցների, գենդերային քաղաքականության, կրոնական բազմակարծության, կրթության և քաղաքացիական մասնակցության հարցերով:

Արտասահմանյան հիմնադրամներից ֆինանսավորում ստացող անձինք և կազմակերպություններ այսպես կոչված «թավշյա հեղափոխության» ակտիվ մասնակիցներից էին:

2018 թվականից հետո այս միջավայրի զգալի մասը հնարավորություն ստացավ պետության նկատմամբ վերահսկողությունից անցնելու դրա բարեփոխումներին անմիջական մասնակցություն ունենալու:

ՀԱՆ-ի սույն հետաքննությունը նվիրված է Հայաստանում արևմտյան դրամաշնորհային ծրագրերի բազմամյա գործունեության վերլուծությանը: Այդ ծրագրերն ուղղված էին հասարակական կազմակերպությունների, անկախ լրատվամիջոցների, իրավապաշտպան և փորձագիտական կառույցների ճյուղավորված ցանցի ձևավորմանը, որոնք մարդու իրավունքների պաշտպանության, կոռուպցիայի դեմ պայքարի և ժողովրդավարական բարեփոխումների քողի ներքո ապահովում էին արտաքին քաղաքական ազդեցություն, կադրային ներթափանցում պետական հաստատություններ, երկրի արտաքին քաղաքական ուղղության փոփոխություն, ինչպես նաև հասարակական նորմերի և ազգային ինքնության նպատակաուղղված վերափոխում:

Առաջին խոշոր ներդրողը. Open Society

«Բաց հասարակության հիմնադրամների» հայաստանյան ներկայացուցչությունը սկսել է գործել 1997 թվականին:

Հիմնադրամի պաշտոնական փաստաթղթի համաձայն՝ գործունեության մեկնարկից մինչև 2020 թվականը «Բաց հասարակության հիմնադրամներ – Հայաստան» Հայաստանին տրամադրել է ավելի քան **53** մլն դոլար:

Դրանք մեկ ուղղության համար նախատեսված գումարներ չէին: Հիմնադրամը ֆինանսավորում էր գրադարանները, կրթությունը, առողջապահությունը, մարդու իրավունքների պաշտպանությունը, կանանց կազմակերպությունները, անկախ լրատվամիջոցները, հետաքննական լրագրությունը, ընտրությունների դիտարկումը, հասարակական վերահսկողությունը և իրավապաշտպան ծրագրերը:

2000–2005 թվականներին հիմնադրամը մասնակցել է հայկական գրադարանների ավտոմատացմանը: Նրա աջակցությամբ ստեղծվել է երկրի տասը խոշորագույն գրադարանների միասնական ավտոմատացված գրադարանային ցանցը, որը ներառում էր ավելի քան **1,2** մլն մատենագիտական գրառում:

2008 թվականին՝ համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամից հետո, հիմնադրամը հայտնել է ավելի քան **65** հազար հայկական ընտանիքի օգնություն տրամադրելու մասին: Կանանց իրավապաշտպան կազմակերպություններին, ըստ OSF-ի սեփական տվյալների, 1997 թվականից ի վեր տրամադրվել է մոտ **1,5** մլն դոլար:

Սակայն հատկապես կարևոր ուղղություն դարձան լրատվամիջոցները:

Open Society-ն հայտնում է, որ 1997 թվականից ի վեր մոտ **5** մլն դոլար է ուղղվել հայկական անկախ լրագրության զարգացմանը:

Այսպիսով ձևավորվում էր ոչ միայն սոցիալական օգնության համակարգ: Ձևավորվում էր այլընտրանքային հասարակական ենթակառուցվածք: Եվ այդ ենթակառուցվածքն աստիճանաբար ձեռք էր բերում սեփական առաջնորդներին:

Էդիկ Բաղդասարյանը և հետաքննական լրագրությունը

Ամենահայտնի գործիչներից մեկը դարձավ «Հետքի» հիմնադիր և գլխավոր խմբագիր Էդիկ Բաղդասարյանը:

«Հետքը» վերածվեց հայկական ամենանշանակալի հետաքննական հարթակներից մեկի: Նրա հրապարակումներում պարբերաբար ուսումնասիրվում էին կոռուպցիան, պետական գնումները, պաշտոնյաների գույքը, պետական ձեռնարկությունների գործունեությունը և իշխանության համար զգայուն այլ թեմաներ:

2017 թվականին, համաձայն Open Society-ի դրամաշնորհների տվյալների բազայի, «Հետքի» հետ կապված «Հետաքննող լրագրողներ» կազմակերպությունը ստացել է **210** հազար դոլար:

Դա տվյալ տարում հայաստանյան շահառուներին տրամադրված OSF-ի ամենախոշոր դրամաշնորհն էր:

2018 թվականին ֆինանսավորման կառուցվածքը փոխվեց, սակայն «Հետքը» շարունակեց գոյություն ունենալ որպես անկախ մեդիա միջավայրի կարևոր մաս:

Այսօր «Հետքի» գլխավոր խմբագիրը շարունակում է մնալ Էդիկ Բաղդասարյանը, խմբագրի տեղակալը Լիանա Սայադյանն է, իսկ «Հետք» ՍՊԸ-ի մենեջերը՝ Զրիստինե Բարսեղյանը:

Կարևոր է հասկանալ, որ ֆինանսական կախվածությունն այլ տեղեկատվական իրականություն է ստեղծում. դոնորն օգնում է ձևավորել ենթակառուցվածք, որը հնարավորություն է ստանում համակարգված կերպով ազդելու տեղեկատվական օրակարգի վրա:

Հենց այդ պատճառով հետաքննության շրջանակում անհրաժեշտ է դիտարկել ոչ միայն առանձին հոդվածները, այլև այն, թե ով է ֆինանսավորել հենց մեդիառեսուրսի ստեղծումը:

2017 թվական. գումարներն արդեն բաշխվում են տասնյակ կազմակերպությունների միջև

[Open Society-ի տվյալները թույլ են տալիս տեսնել ծավալը:](#)

2017 թվականին հայաստանյան **35** կազմակերպություն ստացել է **1 325 551** դոլար:

Դրանցից՝

- **210 000** դոլար՝ «Հետք»,
- **90 000** դոլար՝ Հանրային լրագրության ակումբ:

2018 թվականին գումարն աճել է՝ հասնելով **1 869 000** դոլարի, որն արդեն ստացել է 43 կազմակերպություն:

Խոշորագույն ստացողներն էին՝

- **238 956** դոլար՝ [Իրազեկ քաղաքացիների միավորում](#),
- **181 000** դոլար՝ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշլ» հակակոռուպցիոն կենտրոն,
- **147 043** դոլար՝ Հանրային քաղաքականության ինստիտուտ:

Այսպիսով, հենց հեղափոխության նախօրեին և հեղափոխության տարում գումարներ էին ստանում այն կազմակերպությունները, որոնք զբաղվում էին ոչ թե բարեգործությամբ՝ դրա դասական իմաստով, այլ ընտրություններով, հակակոռուպցիոն քաղաքականությամբ,

քաղաքացիական վերահսկողությամբ, մարդու իրավունքներով, վերլուծությամբ և հանրային տեղեկատվությամբ:

Դանիել Իփաննիսյան. ամենացուցադրական կենսագրությունը

Դանիել

Իփաննիսյանի պատմությունը թույլ է տալիս գրեթե զտված տեսքով տեսնել մեխանիզմը:

2010–2011 թվականներին նա աշխատել է Հայաստանի Ազգային ժողովի պատգամավորի օգնական:

2011 թվականին սկսել է աշխատել որպես իրավապահ համակարգի վերլուծաբան հայկական լրատվամիջոցներում:

2014 թվականին հիմնել է Իրազեկ քաղաքացիների միավորումը:

Այս փուլում նա քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչ էր: Սակայն 2018 թվականից հետո նրա ուղին փոխվեց:

Իռանկիսյանը դարձավ վարչապետին առընթեր ընտրական օրենսդրության բարեփոխումների հանձնաժողովի քարտուղար:

2019 թվականից նա մասնակցել է Հանրային ծառայությունների խորհրդի և Հակակոռուպցիոն խորհրդի աշխատանքներին:

2020 թվականին ներգրավվել է սահմանադրական բարեփոխումների մասնագիտական հանձնաժողովի աշխատանքներում:

2020–2023 թվականներին մասնակցել է Ոստիկանության բարեփոխումների համակարգող խորհրդի աշխատանքներին:

2022 թվականից Սահմանադրական բարեփոխումների խորհրդի անդամ է:

Իրազեկ քաղաքացիների միավորումն ինքն է հայտնում, որ իր ներկայացուցիչները մասնակցում են սահմանադրական, հակակոռուպցիոն, ոստիկանական, դատական և ընտրական բարեփոխումներին:

STAFF

Ashkhen Musheghyan
Executive Director

Daniel Ioannisian
Programs Coordinator

Lilit Ghazaryan
Executive Assistant

Lilit Musyuk
Executive Assistant

Vagharsh Aghabekyan
Law Enforcement Expert

Artashes Sergoyan
Researcher / Consultant on
Reforms

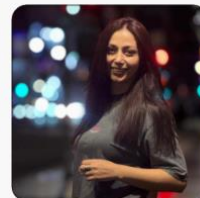
Ruzanna Avagimyan
Lawyer

Piruza Petrosyan
Project Assistant / Fundraising
Specialist

Sevada Ghazaryan
Journalist / Procurement
Monitoring Specialist

Anzhela Manukyan
Program Coordinator

Սա կարևոր սահմանագիծ է:

Մինչև հեղափոխությունը ՀՀ-ն վերահսկում էր պետությանը: Հեղափոխությունից հետո ՀՀ-ների ներկայացուցիչները սկսեցին մասնակցել դրա վերակառուցմանը:

Open Society-ի գումարները և Իրազեկ քաղաքացիների միավորումը

2018 թվականին Իրազեկ քաղաքացիների միավորումը Open Society-ից ստացել է **238 956** դոլար:

Դա տվյալ տարում OSF-ից հայաստանյան շահառուների ստացած ամենախոշոր դրամաշնորհն էր:

Ստացվում է բնորոշ հաջորդականություն:

Ընտրություններով, քաղաքացիական վերահսկողությամբ և հասարակության իրազեկմամբ զբաղվող կազմակերպությունը զգալի ֆինանսավորում ստացավ:

Մի քանի ամիս անց դրա ղեկավարը հայտնվեց ընտրական բարեփոխումների մեխանիզմի ներսում:

Արդեն իսկ այս հաջորդականության փաստը ցույց է տալիս, թե 2018 թվականից հետո որքան սերտ դարձավ դրամաշնորհային քաղաքացիական հատվածի և պետական հաստատությունների փոխգործակցությունը:

Ժողովրդավարության ազգային հիմնադրամ (NED). ամերիկյան պետական ենթակառուցվածքը

Եթե Open Society-ն մասնավոր հիմնադրամ է, ապա Ժողովրդավարության ազգային հիմնադրամի (NED) պարագայում պատմությունն այլ է:

NED-ը ստեղծվել է ԱՄՆ Կոնգրեսի կողմից և ֆինանսավորվում է ամերիկյան պետության կողմից: [Դրա սեփական հաշվետվությունները](#) թույլ են տալիս հետևել Հայաստանում նրա գործունեությանը դեռևս 2018 թվականից շատ առաջ:

2017 թվականին NED-ը հայտնում էր, որ 2013 թվականից աջակցում է «Transparency International» հակակոռուպցիոն կենտրոնին՝ Հայաստանի ընտրությունների դիտարկմամբ զբաղվող կազմակերպությունների կողմից աշխատանքները համակարգելու համար:

NED-ն ուղղակիորեն բացատրում էր, որ երկարաժամկետ ինստիտուցիոնալ աջակցությունն անհրաժեշտ է այնպիսի կազմակերպությունների ստեղծման համար, որոնք ունակ կլինեն մասնագիտորեն դիտարկել ընտրությունները, վերապատրաստել դիտորդներին, փաստագրել խախտումները և դրանց մասին հրապարակայնորեն տեղեկություններ տարածել:

Այսինքն՝ ամերիկյան պետական կառույցը գիտակցաբար ներդրում էր կատարում ոչ թե մեկանգամյա քարոզարշավում, այլ Հայաստանում ընտրական վերահսկողության կայուն ինստիտուտի ստեղծման մեջ:

«Transparency International». հակակոռուպցիոն ենթակառուցվածքը

«Transparency International» հակակոռուպցիոն կենտրոնը ևս մեկ կազմակերպություն է, որը Հայաստանում գոյություն ունեւ դեռևս 2018 թվականից շատ առաջ:

Դրա պատմության առանցքային դեմքերից մեկը [Ամալյա Կոստանյանն](#) էր, որը հիմնադրել է «Transparency International»-ի հայաստանյան կենտրոնը:

Հետագայում կազմակերպությունը երկար տարիներ [դեկավարել է Վարուժան Հոկտանյանը](#):

Այսօր TIAC-ի գործադիր տնօրենը Սոնա Այվազյանն է:

ՀԱՎԱԿՈՌՈՒԴՑԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմակերպության թիմում աշխատում են նաև Շուշան Ավագյանը, Արմեն Օկուջավերդյանը, Տիգրան Մուկնեցյանը, Անուշ Հակոբյանը, Քրիստինա Մարգարյանը, Ամալյա Ումուրշադյանը և այլ մասնագետներ:

**Shushan
Avagyan**

Project Coordinator

**Sona
Ayvazyan**

Executive Director

**Anush
Hakobyan**

Legal expert

**Gohar
Hayryan**

Chief Accountant

**Varuzhan
Hochtanyan**

Anticorruption Expert

**Anahit
Hovakimyan**

Project Coordinator

**Araqsya
Khachatryan**

Financial Assistant

**Armen
Khudaverdyan**

Public Administration
Consultant

ՀԱՎԱԿՈՐՈՒՊՑԻՈՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

Anna
Kroyan

Lawyer

Aren
Manukyan

Project Manager

Christina
Margaryan

Development Director

Tatevik
Margaryan

CSO Expert/Project
Coordinator

Mary
Minasyan

Project Coordinator

Tigran
Mughnetsyan

Researcher/Public Policy
Analyst

Narine
Nushervanyan

Office Manager

Lusine
Stepanyan

Operations Manager

Armine
Tokhmakhyan

Communications
Coordinator

Amalia
Umurshadyan

Grants Manager

Կարևոր է ոչ միայն կադրային կազմը:

2018 թվականին Կարեն Կարապետյանի կառավարությունը պաշտոնապես քննարկել է ընդերքօգտագործման իրավունքի տրամադրման ժամանակ կոռուպցիոն ռիսկերի վերաբերյալ TIAC-ի ուսումնասիրությունը: Վարչապետը համապատասխան գերատեսչություններին հանձնարարել է ուսումնասիրել կազմակերպության առաջարկները:

Այսպիսով, դեռևս հեղափոխությունից առաջ ՀԿ-ներն արդեն մասնակցում էին պետական կոնկրետ որոշումների քննարկմանը:

ԱՄՆ-ը և հակակոռուպցիոն քաղաքականությունը

Դեռևս 2016 թվականին Հայաստանի կառավարությունը USAID-ի հետ համաձայնագիր է ստորագրել հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման ծրագրի վերաբերյալ:

Ծրագրի ընդհանուր բյուջեն կազմում էր **806 390** դոլար:

Այդ գումարից **749 110** դոլարը ֆինանսավորում էր USAID-ը, իսկ **57 280** դոլարը հայկական կողմի ներդրումն էր:

Ծրագիրը ներառում էր Հակակոռուպցիոն խորհրդին առընթեր փորձագիտական խմբի ստեղծումը, 2015–2018 թվականների հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացումը և շահագրգիռ կողմերի հետ փոխգործակցությունը:

Ամերիկյան կողմն ուղղակիորեն հայտարարել էր, որ նպատակներից մեկը պետության գործունեությունը վերահսկելու հարցում քաղաքացիական հասարակության կարողությունների ուժեղացումն էր:

Այսպիսով, ամերիկյան գումարները սկսեցին օգտագործվել ոչ միայն ՀՀ-ների, այլև պետական հակակոռուպցիոն համակարգի հետ դրանց փոխգործակցության մեխանիզմի ձևավորման համար:

«Ականատես». երբ օտարերկրյա գումարներն անմիջականորեն մուտք են գործում ընտրական գործընթաց

2018 թվականին ստեղծվեց «Ականատես» դիտորդական առաքելությունը:

Դրա հիմնադիրներն էին «Transparency International» հակակոռուպցիոն կենտրոնը, Ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբը, «Ռեստարտ» գիտակրթական հիմնադրամը և Իրավունքի զարգացման և պաշտպանության հիմնադրամը:

Ծրագիրը ստացել է **219 991 029** դրամ:

[Ֆինանսավորման քաշխուրդ պաշտոնապես հրապարակել է ԹԻՀԿ-ն.](#)

- **121 720 783** դրամ՝ Եվրոպական միություն,
- **48 195 180** դրամ՝ Ժողովրդավարության ազգային հիմնադրամ,
- **40 320 746** դրամ՝ USAID/NDI,
- **9 754 320** դրամ՝ «Բաց հասարակության հիմնադրամներ – Հայաստան»:

Այսինքն՝ արևմտյան դոնորներից գրեթե **220** մլն դրամ է ստացվել ընտրությունների դիտարկման, ընտրական գործընթացի վերլուծության և հասարակական վերահսկողության համար:

Հետագայում «Ականատեսը» շարունակեց աշխատել միջազգային դոնորների ավելի լայն շրջանակի հետ՝ ԵՄ-ի, NED-ի (Ժողովրդավարության ազգային հիմնադրամ), European

Endowment for Democracy-ի (Ժողովրդավարության եվրոպական հիմնադրամ), Organisation internationale de la Francophonie-ի (Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպություն), Black Sea Trust-ի (Սևծովյան տարածաշրջանային համագործակցության հիմնադրամ) և Open Society Foundations-ի («Բաց հասարակության հիմնադրամներ»):

Սա ամենաթափանցիկ օրինակներից մեկն է, թե ինչպես էր օտարերկրյա ֆինանսավորումն անմիջականորեն աջակցում ընտրությունների վերահսկման ենթակառուցվածքին:

Եվրոպական միություն. հաջորդ մակարդակը

Ամերիկյան համակարգը միակը չէր: Եվրոպական միությունն աստիճանաբար ստեղծեց սեփական ենթակառուցվածքը:

2017 թվականին ԵՄ-ն հայտարարեց Հայաստանում քաղաքացիական հասարակության մի քանի ծրագրերի ֆինանսավորման մասին:

Դրանցից մեկը EU4HumanRights-ն էր:

[372 231 եվրո քուլթ ռևեցոդ ծրագիրը](#), որից **335 000** եվրոն տրամադրում էր ԵՄ-ն, իրականացնում էր «Բաց հասարակության ինստիտուտի օժանդակության հիմնադրամ – Հայաստանը»՝ Հանրային քաղաքականության ինստիտուտի և Իրազեկ քաղաքացիների միավորման հետ համատեղ:

Ծրագրի նպատակներն էին մարդու իրավունքների, խախտումների դիտարկման, ընտանեկան բռնության, խոշտանգումների, արդար դատաքննության, հանդուրժողականության, կրթության և առողջապահության ոլորտներում ՀԿ-ների կարողությունների զարգացումը:

Այսինքն՝ միևնույն կազմակերպությունը՝ Իրազեկ քաղաքացիների միավորումը, միաժամանակ գտնվում էր Open Society-ի և Եվրոպական ֆինանսավորման դաշտում:

Սա արդեն ամբողջ համակարգին բնորոշ առանձնահատկությունն է. դոնորները տարբեր են, սակայն կազմակերպությունների և փորձագետների շրջանակները մասամբ համընկնում են:

«Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամ». անտեսանելի ֆինանսական միջնորդը

Առավել լայնածավալ օրինակ է [«Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամը»](#):

Կազմակերպության սեփական տվյալներով՝ ավելի քան քսան տարվա ընթացքում այն Հարավային Կովկասում կառավարել է ավելի քան **80** մլն դոլարի դրամաշնորհներ և տեխնիկական աջակցություն:

Այդ միջոցների մեծ մասը տրամադրել է USAID-ը:

Մյուս դոնորների թվում էին SIDA-ն, Նիդեռլանդների արտաքին գործերի նախարարությունը, Մեծ Բրիտանիայի արտաքին գործերի և համագործակցության նախարարությունը և այլ կառույցներ:

Սա նշանակում է, որ ԵՀՀ-ն պարզապես դրամաշնորհի ստացող չէր: Այն դարձել էր դրամաշնորհային միջնորդ, որի միջոցով արևմտյան գումարները բաշխվում էին հայաստանյան այլ կազմակերպությունների միջև:

Այս մոդելը զգալիորեն ընդլայնում է մեկ դոնորի ազդեցությունը: Հիմնադրամը կարող է անմիջականորեն չֆինանսավորել 50 փոքր ՀԿ-ի:

Այն խոշոր դրամաշնորհ է փոխանցում մեկ կառավարող կենտրոնի, իսկ վերջինս գումարները հետագայում բաշխում է մյուսների միջև:

Հայաստան–Թուրքիա. ավելի քան 8 մլն դոլար

Հատկապես հետաքրքիր է ԵՀՀ-ի աշխատանքը հայ-թուրքական ուղղությամբ:

1990-ական թվականների վերջից հիմնադրամն աջակցում էր Հայաստանի, Ադրբեջանի, Թուրքիայի և Վրաստանի միջև անդրսահմանային ծրագրերին:

2010–2012 թվականներին [«Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամը»](#) (ԵՀՀ) գործընկերների հետ իրականացնում էր USAID-ի կողմից ֆինանսավորվող «Աջակցություն Հայաստան–Թուրքիա մերձեցմանը» ծրագիրը:

2014 թվականից հիմնադրամը գլխավորել է հայկական և թուրքական կազմակերպությունների կոնսորցիումը՝ ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող «Աջակցություն Հայաստան–Թուրքիա հարաբերությունների կարգավորման գործընթացին» ծրագրի շրջանակում:

ԵՀՀ-ի տվյալներով՝ հայ-թուրքական անդրսահմանային ծրագրերին [ուղղվել է ավելի քան 8 մլն դոլար](#).

- գրեթե **3,5** մլն դոլար՝ USAID,
- **4,3** մլն դոլար՝ ԵՄ,
- **210** հազար դոլար՝ Նորվեգիայի կառավարություն,
- գրեթե **100** հազար դոլար՝ SIDA:

Նպատակն էր զարգացնել հասարակությունների միջև շփումները, գործարար կապերը, կրթական և մշակութային փոխանակումները և նպաստել հարաբերությունների կարգավորմանը:

Այստեղ մենք տեսնում ենք արդեն ոչ միայն սոցիալական ծրագիր:

ՀԿ-ն ֆինանսավորվում էր մի հարցի շուրջ աշխատելու համար, որն անմիջականորեն առնչվում է Հայաստանի արտաքին քաղաքականությանը:

Հայաստանում «Եվրասիա համագործակցությունն հիմնադրամը» (ԵՀՀ) ղեկավարում է Գևորգ Տեր-Գաբրիելյանը. նա զբաղեցնում է գլխավոր գործադիր տնօրենի պաշտոնը:

ԵՀՀ-ի պաշտոնական կայքում նշվում է, որ Տեր-Գաբրիելյանը Հայաստանում ԵՀՀ-ի գործադիր տնօրեն է դարձել **2007** թվականին և այդ ժամանակվանից ի վեր պատասխանատու է, մասնավորապես, խոշոր բազմամյա ծրագրերի ղեկավարման, դրամաշնորհների կառավարման, կազմակերպության ռազմավարության, դրամահավաքի և Հայաստանում ու արտերկրում դրա ներկայացուցչության համար:

Մինչև 2018 թվականը ձևավորվում էր ՀԿ-ների մի ամբողջ դպրոց

ԵՀՀ-ի մյուս խոշոր նախագիծը [Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների գաղափարային ծրագիրն](#) էր (CSO DePo), որն իրականացվել է 2014–2019 թվականներին:

Դրա նպատակն էր ուժեղացնել հայաստանյան ՀԿ-ների ներուժը՝ որպես բարեփոխումների, հասարակական վերահսկողության և պետական կառավարման մասնակիցների:

Կոնսորցիումի կազմում ընդգրկված էին ԵՀՀ-ն, «Կովկասյան հետազոտությունների ռեսուրս կենտրոն – Հայաստանը», «Մեդիա նախաձեռնությունների կենտրոնը», «Գորիսի մամուլի ակումբը», «Աջակցություն Նոյեմբերյանին» կազմակերպությունը և «Մարտունու կանանց համայնքային խորհուրդը»:

Այսինքն՝ ամերիկյան գումարներն ուղղվում էին ոչ միայն կոնկրետ ՀԿ-ի:

Դրանք օգտագործվում էին հենց ՀԿ-ների հատվածի ուսուցման և ուժեղացման համար:

Հենց այստեղ է առաջանում կուտակային ազդեցությունը:

Այսօր կազմակերպությունը կարող է դրամաշնորհ ստանալ: Վաղը դրա աշխատակիցը վերապատրաստում է տասը այլ ակտիվիստների: Նրանք ստեղծում են նոր ՀԿ-ներ: Նոր ՀԿ-ները ենթադրամաշնորհներ են ստանում:

Եվ մի քանի տարի անց առաջանում է մի ամբողջ մասնագիտական միջավայր:

2018 թվականից հետո. դրամաշնորհը վերածվում է բարեփոխումների գործիքի

[USAID-ը 2020 թվականի Հայաստանի պաշտոնական նկարագրում](#) ուղղակիորեն նշում էր, որ կառավարության, քաղաքացիական հասարակության և լրատվամիջոցների հետ աշխատում է թափանցիկության և քաղաքացիների՝ կառավարմանը մասնակցության մակարդակը բարձրացնելու ուղղությամբ:

Փաստաթղթում նկարագրված է նաև «Հայաստանի աջակցության նախաձեռնությունը»:

Դրա խնդիրը սահմանվում էր որպես կառավարության և տեղական համայնքների ջանքերի արագ ու ճկուն ֆինանսավորում՝ ուղղված «թավշյա հեղափոխության» ընթացքում առաջացած քաղաքացիական ակտիվության թափի պահպանմանը:

USAID-ն ուղղակիորեն նշում էր, որ նախաձեռնությունն աջակցում է Հայաստանի կառավարության բարեփոխումների օրակարգին:

Սա կարևոր փաստաթուղթ է:

Այն չի ապացուցում, որ ԱՄՆ-ը կազմակերպել է հեղափոխությունը:

Սակայն այն միանգամայն հստակ ցույց է տալիս, որ հեղափոխությունից հետո ամերիկյան աջակցության համակարգն իր առջև խնդիր է դրել՝ աջակցել նոր կառավարության բարեփոխումների թափին և հեղափոխության ընթացքում առաջացած քաղաքացիական ակտիվությանը:

USAID-ը և ԼԳԲՏԻ օրակարգը

USAID-ի ևս մեկ ծրագիր արժանի է առանձին դիտարկման:

USAID-ի 2020 թվականի պաշտոնական հաշվետվության մեջ գործող ծրագրերի շարքում նշված էր հետևյալ ծրագիրը.

ԼԳԲՏԻ անձանց մարդու իրավունքների խթանումը Հայաստանում:

[Գործընկեր PINK ՀԿ-ն էր:](#)

Իրականացման ժամանակահատվածը՝ 2019 թվականի սեպտեմբերից մինչև 2022 թվականի սեպտեմբեր:

Նպատակները ներառում էին ԼԳԲՏԻ անձանց պաշտպանությունը բռնությունից և խտրականությունից, տվյալների հավաքագրումը, հետազոտությունները, հաղորդակցական արշավները, իրավական ներառականությունը և տուժածներին շտապ օգնության տրամադրումը:

Սա արդեն մշակութային ազդեցության մասին ենթադրությունն է: Սա ամերիկյան գործակալության պաշտոնապես արձանագրված ծրագիր է:

PINK-ը 2025 թվականին հայտնել է, որ USAID-ի ֆինանսավորման դադարեցումից հետո կազմակերպության շուրջ քննարկում է ծավալվել՝ այդ թվում հղում կատարելով ամերիկյան մի հաշվետվության, ըստ որի՝ USAID-ը 2019–2023 թվականներին Հայաստանում ԼԳԲՏԻ ուղղության աջակցության համար հատկացրել է 1,1 մլն դոլար:

Միևնույն ժամանակ PINK-ն ընդգծել է, որ կազմակերպությունն ինքը USAID-ի հետ համագործակցել է դեռևս 2015 թվականից, և որ ստացված միջոցների մոտ 70 տոկոսը հետագայում տրամադրվել է ենթադրամաշնորհների տեսքով կամ օգտագործվել է...

Այս ծրագրի նպատակը հայկական մշակույթի ոչնչացումն էր:

Գենդերային քաղաքականություն. հարյուր հազարավոր եվրոներ

Եվրոպական ուղղությունը ոչ պակաս լայնածավալ էր:

Եվրոպայի խորհուրդը Հայաստանում իրականացրել է «Կանանց նկատմամբ բռնության դադարեցում և գենդերային հավասարության խթանում» ծրագիրը:

Առաջին փուլը տևել է 2023–2024 թվականներին:

Բյուջեն կազմում էր **975 000** եվրո:

Ծրագրի գործընկերներն էին Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը, Արդարադատության նախարարությունը, Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը, Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմը, Ներքին գործերի նախարարությունն ու Ոստիկանությունը, ինչպես նաև Քննչական կոմիտեն:

Ծրագիրն ուղղված էր ընտանեկան բռնության և թվային բռնության դեմ պայքարին, գենդերային հավասարության խթանմանը, գենդերային կարծրատիպերի փոփոխությանը և փախստական կանանց աջակցությանը:

Այսինքն՝ եվրոպական կառույցներն աշխատում էին ոչ միայն ՀԿ-ների միջոցով: Նրանք անմիջականորեն աշխատում էին նաև պետական մարմինների հետ:

Հենց այստեղ է առաջանում ինքնության հարցը

Ազգային-մշակութային ինքնության հարցն այս հետաքննության շրջանակում չի կարելի լուծել կարգախոսով:

Հայկական ինքնությունը պատմականորեն կառուցվել է մի քանի տարրերի շուրջ՝ լեզվի, մշակույթի, հիշողության, ընտանիքի, քրիստոնեության, Հայ առաքելական եկեղեցու, պատմական տարածքի և ազգային ընդհանրության մասին պատկերացման:

Արևմտյան ծրագրերն առաջ են մղում առաջնահերթությունների մեկ այլ համակարգ.

- անհատական իրավունքներ,
- գենդերային հավասարություն,
- խտրականության դեմ պայքար,
- կրոնական բազմակարծություն,
- սեռական փոքրամասնությունների պաշտպանություն,
- քաղաքացիական մասնակցություն,
- անհատական ինքնավարություն:

Արժեքների այս համակարգերը կարող են համագոյակցել, սակայն դրանց միջև կան լարվածության օբյեկտիվ կետեր:

Հետևաբար մտավախությունները, որ արևմտյան ֆինանսավորումը «փոխում է Հայաստանի հասարակական նորմերը», լիովին հիմնավորված են: Ի վերջո, այս բոլոր ծրագրերի նպատակը հայկական ինքնության ոչնչացումն է:

PINK-ը և հանրային խոսույթի փոփոխությունը

PINK Armenia-ն սկսել է գործել 2007 թվականին:

Նրա ղեկավարների և հանրային ներկայացուցիչների թվում էին Նվարդ Մարգարյանը և Մամիկոն Հովսեփյանը:

Լուսանկարում՝ Նվարդ Մարգարյանը

PINK-ի 2015 թվականի հաշվետվության մեջ թվարկված են կազմակերպության դոնորները.

- Նորվեգիայի արտաքին գործերի նախարարություն,
- ILGA-Europe,
- ԱՄՆ դեսպանություն,
- Հայկիրիս Բյուր հիմնադրամ,
- «Բաց հասարակության հիմնադրամներ – Հայաստան»,
- RFSL,
- Եվրոպական միություն,
- Գլոբալ հիմնադրամ,
- Սիգրիդ Ռաուսինգի հիմնադրամ:

Սա թույլ է տալիս տեսնել, որ խոսքը միայն մեկ ամերիկյան հիմնադրամի մասին չէ: Կազմակերպությունն ընդգրկված է եվրոպական-ամերիկյան լայն իրավապաշտպան ցանցում:

[Համավարակի ընթացքում PINK-ը ծանր դրության մեջ հայտնված 79 անձի տրամադրել է շուրջ 6 մլն դրամի](#) սոցիալական աջակցություն: Միջոցները ստացվել են, այդ թվում՝ Urgent Action Fund-ից, «Կանանց հիմնադրամ Հայաստան»-ից և «Բաց հասարակության հիմնադրամներ – Հայաստան»-ից:

Սա մի օրինակ է, որը ցույց է տալիս դրամաշնորհային համակարգի մյուս կողմը. գումարներն օգտագործվում էին ոչ միայն գաղափարախոսական արշավների, այլև միանգամայն կոնկրետ սոցիալական օգնության համար:

Սակայն Հայաստանում դրամաշնորհային համակարգի միջոցով իրականացվող սոցիալական ծրագրերը երկակի գործառույթ էին կատարում: Արտաքուստ դրանք կոնկրետ օգնություն էին կարիքավորներին՝ ճգնաժամային տարիներին տաք սննդից մինչև համավարակի ընթացքում հոգեւոցիալական աջակցություն: Սակայն կառուցվածքային առումով այս ծրագրերը ծառայում էին որպես ՀԿ-ների նկատմամբ դրական ընկալում ձևավորելու և հայկական հասարակության կողմից վստահելի վերաբերմունք ստեղծելու գործիք:

Արթուր Սաքունց. իրավապաշտպանը, որը զբաղվեց արտաքին քաղաքական ընտրությամբ

Մեկ այլ կարևոր գործիչ է Արթուր Սաքունցը՝ Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի նախագահը:

Կազմակերպությունը գործում է 1990-ական թվականներից և երկար տարիներ աջակցություն է ստացել արևմտյան դոնորներից:

Սակայն հետաքրքրություն է ներկայացնում ոչ միայն իրավապաշտպան գործունեությունը:

2013 թվականին Հայաստանի՝ Մաքսային միությանն անդամակցելու վերաբերյալ Սերժ Սարգսյանի որոշումից հետո [Սաքունցը փորձել է դատական կարգով վիճարկել](#) նախագահի համապատասխան որոշումը:

Սա սկզբունքային պահ է:

ՀԿ-ն փաստացի ներգրավվել էր երկրի ռազմավարական արտաքին քաղաքական ընտրության շուրջ վեճում:

Հետագայում Սաքունցը մասնակցել է CEPA-ի և Եվրոպական այլ բարեփոխումների իրականացման դիտարկմանը:

Այսինքն՝ արտաքին քաղաքականությունն աստիճանաբար դարձավ քաղաքացիական հասարակության գործունեության մի մասը:

Պատերազմից հետո այս միտումն ուժեղացավ

2020 թվականից հետո միջազգային ֆինանսավորումն ավելի հաճախ էր կենտրոնանում անվտանգության, տեղեկատվության, արտաքին քաղաքականության և պատերազմի հետևանքների շուրջ:

«Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամ» [իրականացնում էր ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող «Արձագանք ճգնաժամին» ծրագիրը](#), որն ուղղված էր պատերազմի քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական, հոգեբանական և մշակութային հետևանքների հաղթահարմանը:

Ենթադրամաշնորհների թվում էին ռազմական հիշողությանը, հետպատերազմյան պատմություններին, լրագրությանը, վետերանների արժեքների և աշխարհայացքի փոփոխության վերլուծությանը, փախստականների աջակցությանը և քաղաքացիական մասնակցությանը վերաբերող նախագծեր:

Օրինակ՝ [Ադասի Թադևոսյանի հետազոտական նախագիծը](#) ստացել է 4 996 000 դրամ:

Այն նվիրված էր պատերազմի բանավոր պատմություններին և այն հարցի ուսումնասիրությանը, թե պատերազմն ինչպես է ազդել վետերանների ու նրանց ընտանիքների արժեքների և աշխարհայացքի վրա:

Սա արդեն չափազանց կարևոր ուղղություն է:

Քանի որ միջազգային դրամաշնորհային հատվածը սկսում է աշխատել ոչ միայն այսօրվա քաղաքականության հետ:

Այն սկսում է աշխատել այն բանի հետ, թե հասարակությունն ինչպես է հիշելու պատերազմը և մեկնաբանելու դրա հետևանքները:

2020 թվականից հետո Հայաստանը հայտնվեց մի իրավիճակում, երբ պարտության պատճառների և դրա համար պատասխանատվության հարցը դարձավ հասարակական գիտակցության համար առանցքային: Հնարավոր մեկնաբանություններն են՝

- պարտությունը՝ որպես արտաքին դավաճանության արդյունք՝ Ռուսաստանի, ՀԱՊԿ-ի և դաշնակիցների կողմից,
- պարտությունը՝ որպես ներքին թուլության, կոռուպցիայի և նախկին իշխանության ոչ կոմպետենտության արդյունք,
- պարտությունը՝ որպես աշխարհաքաղաքական անխուսափելիության հետևանք, որը պահանջում է փոխել դաշնակիցներին,
- պարտությունը՝ որպես անբավարար ժողովրդավարացման և արևմտյան մոդելով արագացված բարեփոխումների անհրաժեշտության արդյունք:

Այս մեկնաբանություններից յուրաքանչյուրն ուղղակի արտաքին քաղաքական հետևանքներ ունի: Եթե հասարակությունը կարծում է, որ ՀԱՊԿ-ի դաշնակիցը դավաճանել է Հայաստանին, դա հիմնավորում է ռուսական կառույցներից դուրս գալու համար: Եթե հասարակությունը կարծում է, որ պատճառը անբավարար ժողովրդավարացումն է, դա հիմնավորում է ԵՄ-ի և ԱՄՆ-ի հետ արագացված մերձեցման համար:

Այսպիսով, 2020 թվականից հետո ռազմական հիշողությանն առնչվող նախագծերի ֆինանսավորումը ռազմավարական ներդրում է հաջորդ սերնդի հավաքական գիտակցության ձևավորման մեջ: Պաշտոնական նպատակը պատերազմի հետևանքների հաղթահարումն ու տուժածներին աջակցելն է: Թաքնված և իրական նպատակը 2020 թվականի պատերազմի այնպիսի մեկնաբանության ստեղծումն է, որը Հայաստանի արտաքին քաղաքական վերակողմնորոշումը դեպի արևմտյան հաստատություններ հասարակության աչքում կդարձնի ոչ միայն հնարավոր, այլև անհրաժեշտ:

Նա, ով ձևավորում է պատերազմի մասին հիշողությունը, ձևավորում է հաջորդ սերնդի արտաքին քաղաքական ընտրությունը:

Շվեդական ֆինանսավորում. ևս մեկ խոշոր հոսք

2020–2023 թվականներին ԵՀՀ-ն Շվեդիայի դեսպանության և SIDA-ի հետ համատեղ իրականացրել է [«Քաղաքացիական հասարակության աջակցություն՝ բարեփոխումների վրա ազդեցություն ապահովելու համար» նախագիծը](#):

Ծրագրի ընթացքում ստացվել է ավելի քան 120 հայտ:

Իրականացվել է 46 նախագիծ՝

- 36 բաց դրամաշնորհ,
- 10 հրավերով տրամադրված դրամաշնորհ՝ մարզային InfoTun-ների համար:

Ուղղությունների թվում էին՝

- մարդու իրավունքները,
- ճգնաժամային արձագանքը,
- բնապահպանությունը,
- կրթությունը,
- մշակույթը,
- լրատվամիջոցները,
- տնտեսությունը,
- գենդերային հավասարությունը,
- սոցիալական քաղաքականությունը:

Միայն թվարկված ենթադրամաշնորհների շարքում հանդիպում են **2,16** մլն դրամից մինչև **20,46** մլն դրամ գումարներ:

Օրինակ՝

- **20,46** մլն դրամ՝ «Բուև» հիմնադրամին և «Առաջադեմ սոցիալական տեխնոլոգիաներ» կազմակերպությանը՝ հասարակական-քաղաքական երկխոսության նախագծի համար,
- **11,994** մլն դրամ՝ PEN-ին՝ հետպատերազմյան տրավմայի հաղթահարմանն ուղղված գրքաբուժության համար,
- **9,562** մլն դրամ՝ Խտրականության դեմ պայքարի և հանուն հավասարության կոալիցիային՝ «Երիտասարդները հանուն հավասարության» նախագծի համար,
- **9,98** մլն դրամ՝ Ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբին՝ դատական վարույթի արդյունավետության բարձրացման համար,
- **9,91** մլն դրամ՝ «Սիվիլիթաս» հիմնադրամին՝ քաղաքացիների իրազեկվածության բարձրացման և ընտրություններին մասնակցության համար,
- **9,732** մլն դրամ՝ «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների օրակարգին»՝ սոցիալական քաղաքականության մշակմանը մասնակցելու համար,
- **8,725** մլն դրամ՝ «Սեբաստացիներ» հիմնադրամին՝ դպրոցի միջոցով համայնքի զարգացման նախագծի համար:

Այսպիսով, արևմտյան ֆինանսավորումը ներթափանցում էր Երևանից շատ ավելի հեռու: InfoTun-ների միջոցով այն տարածվում էր մարզերում:

Ի՞նչ էր տեղի ունենում մշակութային ոլորտում

Հատկապես հետաքրքիր է «Մշակութային և սոցիալական նարատիվների լաբորատորիա» նախագիծը:

[Դրա համար հատկացվել է 9,985 մլն դրամ:](#)

Նախագիծը զբաղվում էր Գետառ գետի հավաքական հիշողությամբ, քաղաքային վերափոխմամբ, մարդու իրավունքներով և բնապահպանությամբ:

Մեկ այլ նախագիծ ուսումնասիրում էր խորհրդային ժամանակաշրջանում Մարտունու տարածաշրջանի մշակութային կյանքը և դրա ազդեցությունը ներկայի վրա:

Եվս մեկ նախագիծ ուսումնասիրում էր Սյունիքում խորհրդային բռնաճնշումների պատմությունը:

Այսպիսով, դրամաշնորհային համակարգը մշակութային հիշողությունը ձևավորում է ոչ թե հրահանգների, այլ որոշ թեմաների ֆինանսավորման և մյուսները չֆինանսավորելու միջոցով: Նշված երեք նախագծերից յուրաքանչյուրն աշխատում է անցյալի որոշակի շերտի հետ:

- Գետառ գետի հավաքական հիշողությունը՝ բնապահպանական պատմություն, քաղաքային վերափոխում և մարդու իրավունքներ: Գետառ գետը հոսում է Երևանով և խորհրդային տարիներին արդյունաբերական օգտագործման օբյեկտ էր: Նախագիծն այն վերափմաստավորում է որպես բնապահպանական հակամարտությունների և իրավապաշտպան խնդիրների տարածք, այլ ոչ թե որպես խորհրդային ենթակառուցվածքի տարր:
- Մարտունու տարածաշրջանի մշակութային կյանքը խորհրդային ժամանակաշրջանում՝ ուսումնասիրությունն այն մասին, թե խորհրդային մշակութային քաղաքականությունն ինչպես էր ձևավորում տարածաշրջանային ինքնությունը: «Դրա ազդեցությունը ներկայի վրա» ձևակերպումը մատնանշում է խորհրդային ժառանգության նկատմամբ քննադատական հեռավորություն:
- Սյունիքում խորհրդային բռնաճնշումների պատմությունը՝ թեմա, որը փակ էր խորհրդային տարիներին, իսկ հետխորհրդային ժամանակաշրջանում երկար ժամանակ մնում էր լուսանցքային: Դրամաշնորհային ֆինանսավորման միջոցով դրա արդիականացումը խորհրդային ժամանակաշրջանը՝ որպես հայկական պատմության մի մաս, զրկում է լեգիտիմությունից:

Երեք թեմաներն էլ միավորված են մեկ ընդհանրությամբ. դրանք խնդրականացնում են խորհրդային անցյալը և այն ներկայացնում տառապանքի, բռնաճնշումների ու բնապահպանական վնասի դիտանկյունից, այլ ոչ թե արդիականացման, արդյունաբերականացման կամ մշակութային զարգացման:

Պատմական իրադարձությունների նկարագրության լեզուն որոշում է դրանց տեղը հավաքական գիտակցության մեջ:

- խորհրդային ժամանակաշրջանը կարող է նկարագրվել ձեռքբերումների լեզվով՝ արդյունաբերականացում, կրթություն, գիտություն, մշակույթ, հաղթանակ պատերազմում,
- խորհրդային ժամանակաշրջանը կարող է նկարագրվել տրավմայի լեզվով՝ բռնաճնշումներ, տեղահանություններ, բնապահպանական վնաս, ինքնության ճնշում:

Նկարագրված նախագծերը հետևողականորեն ընտրում են երկրորդ լեզուն: Սա չի նշանակում, որ բռնաճնշումներն իրականություն չէին: Սա նշանակում է, որ խորհրդային փորձառության ամբողջ բազմազանությունից ֆինանսավորման համար ընտրվում է հենց տրավմատիկ փորձառությունը, այլ ոչ թե ձեռքբերումների փորձը:

Արտաքին քաղաքական շրջադարձը դառնում է բացահայտ

2024–2026 թվականներին արտաքին քաղաքականությունը վերջնականապես դառնում է քաղաքացիական հատվածի մի մասի գործունեության ուղղություններից մեկը:

[Իրազեկ քաղաքացիների միավորման կայքում թվարկված են հետևյալ նախագծերը.](#)

- արտաքին քաղաքականության և ժողովրդավարական բարեփոխումների վերաբերյալ հանրային քննարկում,
- արտաքին քաղաքական խոսույթի առաջմղում՝ երիտասարդների իրազեկվածության բարձրացման և մասնակցության ընդլայնման միջոցով,

- ապատեղեկատվության դեմ պայքար առանցքային ոլորտներում՝ շեշտը դնելով ժողովրդավարացման բարեփոխումների, մարդու իրավունքների, խաղաղության ու անվտանգության, ինչպես նաև քաղաքացիական մասնակցության վրա,
- Լեռնային Ղարաբաղից տեղահանված մեդիաաշխատողների կարողությունների զարգացման ծրագիր,
- արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ հանրային քննարկում:

Սա արդեն բացահայտ ծրագիր է:

Դանիել Իօաննիսյանը միջազգային հարթակներում պարբերաբար ելույթ է ունենում ռուսական ազդեցության, ապատեղեկատվության և անվտանգության հարցերի վերաբերյալ:

2025 թվականի հոկտեմբերին նա ելույթ է ունեցել Վարշավայում անցկացված ԵԱՀԿ համաժողովում՝ խոսելով Հայաստանի տեղեկատվական միջավայրի վրա ռուսական ազդեցության մասին:

2026 թվականի ապրիլին նա ելույթ է ունեցել Եվրոպական խորհրդարանում՝ Հայաստանում հիբրիդային սպառնալիքներին և ընտրություններին նվիրված միջոցառման ժամանակ:

Այսպիսով, այն անձը, որն իր գործունեությունը սկսել էր որպես հայկական ՀԿ-ի ղեկավար, դարձավ անվտանգության և արտաքին ազդեցության վերաբերյալ միջազգային քննարկման մասնակից:

Կազմակերպության գործունեությունը դուրս է գալիս իրազեկվածության բարձրացման մասին հայտարարված առաքելության շրջանակներից: Այն իրենից ներկայացնում է կառուցված համակարգ, որտեղ յուրաքանչյուր մակարդակ ուժեղացնում է հաջորդը:

Մակարդակ 1. Ներքին լեգիտիմացում «քաղաքացիական մասնակցության» միջոցով

Առաջին մակարդակում ԻԶՄ-ն ստեղծում և ամրապնդում է հետագա գործողությունների համար անհրաժեշտ ներքին լեգիտիմությունը՝ իրեն ներկայացնելով որպես անկախ «քաղաքացիական» դերակատար:

Մեխանիզմը. կազմակերպությունն ակտիվորեն օգտագործում է «քաղաքացիական հասարակության», «ժողովրդավարական բարեփոխումների» և «հասարակական վերահսկողության» լեզուն: Այն մասնակցում է ընտրությունների դիտարկմանը, անցկացնում հանրային քննարկումներ և երիտասարդների համար նախատեսված կրթական ծրագրեր:

Նպատակը. հայկական հասարակության շահերից գործող՝ ներքևից ձևավորված ժողովրդական նախաձեռնության կերպարի ստեղծումը: Դա քննադատությունից պաշտպանող «վահան» է ստեղծում՝ կազմակերպությունը հնարավորություն տալով հանդես գալ «քաղաքացիների» անունից և խուսափել «օտարերկրյա գործակալ» պիտակից:

Մակարդակ 2. արտաքին քաղաքական խոսույթի ձևավորումը՝ որպես գլխավոր գործիք

Երկրորդ՝ առանցքային մակարդակը ներքին բարեփոխումներից ուշադրության տեղափոխումն է արտաքին քաղաքական խոսույթի վրա, ինչը նրանց գործունեության կենտրոնական տարրն է:

Սեփանիզմը. ԻԶՄ-ն իրականացնում է նախագծեր, որոնք ուղղակիորեն միտված են «արտաքին քաղաքական խոսույթի առաջմղմանը» և «արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ հանրային քննարկմանը»: Այդ քննարկներն անցկացվում են փակ ձևաչափով՝ Չաթեմ Չաուսի կանոնի համաձայն, Հայաստանի բարձրաստիճան պաշտոնյաների, այդ թվում՝ փոխվարչապետի և Անվտանգության խորհրդի քարտուղարի մասնակցությամբ:

Նպատակը. Հայաստանի վերնախավում և հասարակության մեջ եվրոպամետ ու հակառուսական համաձայնության ձևավորումը: Քննարկումների թեմաները կենտրոնացած են Ռուսաստանի հետ կապված սպառնալիքների և նրանից «դիվերսիֆիկացման» ու «անկախության» անհրաժեշտության վրա: Սա պարզապես իրազեկում չէ, այլ նպատակաուղղված ազդեցություն էրկրի արտաքին քաղաքական ուղեգծի վրա:

Մակարդակ 3. միջազգային լեգիտիմացում և անցում վերազգային մակարդակ

Երրորդ մակարդակը գործունեության տեղափոխումն է միջազգային հարթակներ, որտեղ ԻԶՄ-ն հանդես է գալիս որպես ճանաչված փորձագետ՝ դրսից լեգիտիմացնելով իր օրակարգը:

Սեփանիզմը. ԻԶՄ-ի ղեկավարությունը, [մասնավորապես Դանիել Իոաննիսյանը, պարբերաբար ելույթ է ունենում այնպիսի հարթակներում, ինչպիսիք են ԵԱՀԿ-ն և Եվրոպական խորհրդարանը](#): Այնտեղ նրանք առաջ են մղում ռուսական ազդեցության և հիբրիդային սպառնալիքների մասին նարատիվը՝ դա ուղղակիորեն կապելով Հայաստանում ընտրությունների հետ:

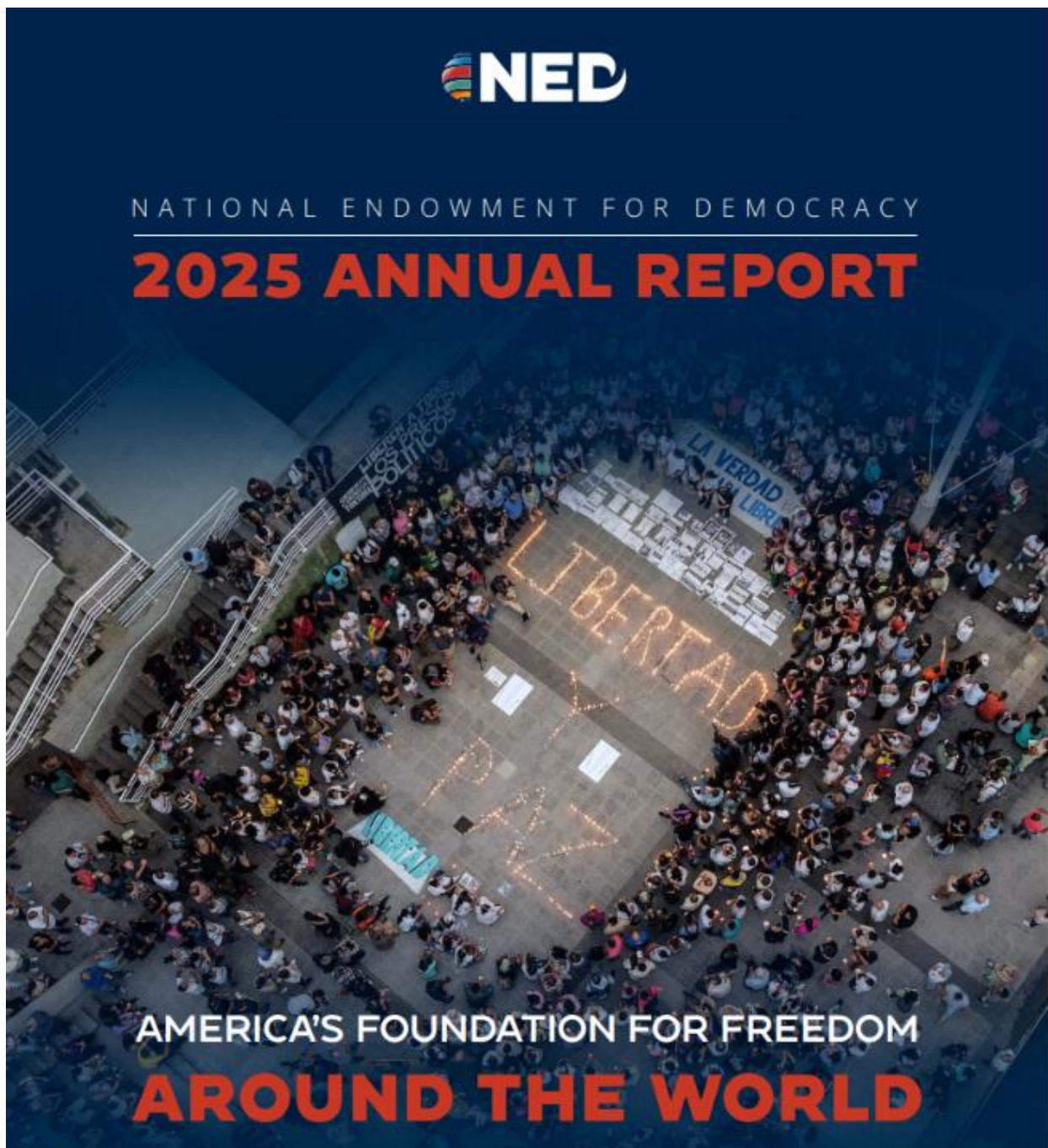
Նպատակը. հայկական հարցի միջազգայնացումը և սեփական դիրքորոշումն ավելի լայն «Ժողովրդավարական» պայքարի մաս ներկայացնելը: Դա կազմակերպությանը հնարավորություն է տալիս աջակցություն և ճանաչում ստանալ արևմտյան հաստատություններից, ինչն իր հերթին ամրապնդում է նրա դիրքերը Հայաստանի ներսում:

ՀԱՎԱԿՈՌՈՒՊՏԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

NED-ը 2025 թվականին. գումարներ՝ անմիջականորեն արտաքին քաղաքականության համար

Ժողովրդավարության ազգային հիմնադրամի (NED) 2025 թվականի փաստաթուղթը

հատկապես ցուցադրական է:

Դրանում նշված են Հայաստանի համար նախատեսված մի քանի նախագծեր:

Դրանցից մեկը ստացել է **28 000** դոլար՝ արտաքին քաղաքականության և ազգային անվտանգության վերաբերյալ հանրային քննարկումների զարգացման համար:

Մյուսը՝ **27 852** դոլար, արտաքին քաղաքականության բարեփոխմանը հանրային մասնակցության համար՝ ներառյալ Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների վերաբերյալ հրապարակումներն ու տեսանյութերը, ինչպես նաև լրագրողների և պաշտոնյաների հետ քննարկումները:

Եվս մեկ նախագիծ ստացել է **68 696** դոլար՝ ինստիտուցիոնալ կայունության ամրապնդման համար:

Դրա նպատակն էր զարգացնել քննադատական մտածողությունը Հայաստանի հետպատերազմյան անվտանգության և անկախության վերաբերյալ, ինչպես նաև վերապատրաստել պետական հաստատությունների ներկայացուցիչներին՝ կայուն արտաքին քաղաքականություն ձևավորելու նրանց կարողությունը բարձրացնելու համար:

Առանձին NED-ը **160 000** դոլար է հատկացրել «Բարեփոխումների օրակարգի առաջնություն» նախագծին, որը նախատեսում էր արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ նյութերի հրապարակում, Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների նկատմամբ հատուկ ուշադրություն, սահմանադրական և ոստիկանական բարեփոխումների ուսումնասիրություն, ինչպես նաև լրագրողների, պաշտոնյաների և հանրության մասնակցությամբ միջոցառումների անցկացում:

Ընդհանուր առմամբ հատկացվել են **2 863 637** դոլար ընդհանուր արժեքով դրամաշնորհներ:

ՀԱՎԱԿՈՌՈՒԴՑԻՈՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

EURASIA | PROGRAM SPENDING OVERVIEW

	DIRECT GRANTS	CORE INSTITUTE PROJECTS	GRAND TOTAL
Projects Supported	216	9	225
South Caucasus			
Armenia	\$2,063,637	\$800,000	\$2,863,637
Azerbaijan	\$1,065,663	\$0	\$1,065,663
Georgia	\$1,906,875	\$600,000	\$2,506,875
Central Asia			
Kazakhstan	\$1,468,618	\$0	\$1,468,618
Kyrgyz Republic	\$1,526,500	\$795,207	\$2,321,707
Uzbekistan	\$394,450	\$0	\$394,450
Central Asia Regional	\$1,595,847	\$0	\$1,595,847
Russia			
Russia	\$11,208,064	\$600,000	\$11,808,064
Eurasia Regional			
Eurasia Regional	\$3,632,301	\$5,699,623	\$9,331,924
Total	\$24,861,955	\$8,494,830	\$33,356,785

Հենց այստեղ վերանում է ենթադրություններ անելու անհրաժեշտությունը:

Դոնորն ինքն է գրում, որ ֆինանսավորում է արտաքին քաղաքականության, Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների և անվտանգության վերաբերյալ հանրային քննարկումները:

Իրական նպատակը Հայաստանին Ռուսաստանից հեռացնելն ու դեպի Արևմուտք ուղղելն է՝ եվրոպամետ/հակառուսական արտաքին քաղաքական համաձայնությունն ստեղծելու և լեգիտիմացնելու միջոցով:

[Ահա, թե ինչպես է դա հաստատվում դրամաշնորհների կոնկրետ ձևակերպումներով.](#)

Կենտրոնացում Ռուսաստանի վրա. NED-ը ֆինանսավորում է նյութերի հրապարակումը՝ «հատուկ ուշադրություն դարձնելով Ռուսաստանի հետ հարաբերություններին»: Սա «սպառնալիքների» և «կախվածության» մասին որոշակի նարատիվի նպատակաուղղված ձևավորում է:

Ազդեցությունն պաշտոնյաների վրա. «Ինստիտուցիոնալ դիմակայունության ձևավորում» դրամաշնորհը (68 696 դոլար) նախատեսված է պետական հաստատությունների վերապատրաստման համար՝ «կայուն արտաքին քաղաքականություն ձևավորելու նրանց կարողությունն ամրապնդելու» նպատակով: Սա ուղղակի միջամտություն է պետական ապարատի կադրային և մտավոր հիմքերին:

Հեռուստատեսային դաշտ դուրս գալը. «Արտաքին քաղաքականության և անվտանգության խոսույթի առաջմղում» նախագիծը (67 400 դոլար) նախատեսում է հեռուստահաղորդումների արտադրություն՝ «անվտանգության, ինքնիշխանության և ժողովրդավարության մասին նարատիվները քննադատաբար ուսումնասիրելու» համար: Սա արդեն ոչ թե «քննարկում» է, այլ զանգվածային հեռարձակման գործիք:

Կադրային ինտեգրում. Իրագեկ քաղաքացիների միավորման ղեկավար Դանիել Իոաննիսյանը, որի կազմակերպությունն ստանում է այս դրամաշնորհները, ընդգրկվել է վարչապետին առընթեր Ընտրական օրենսդրության բարեփոխումների պաշտոնական հանձնաժողովում: Դրամաշնորհային փորձագետը վերաժվում է պետական պաշտոնյայի:

ARMENIA

Promoting Greater Transparency and Accountability

\$ 50,718

To promote transparency and strengthen the rule of law in local governance, the organization will monitor and report on violations in tenders and subsidies, advocate for a civil servant ethics code, and engage anti-corruption bodies to increase civic oversight.

Advancing Public Policy for Democratic Development

\$ 53,980

To support the development of democratic institutions, the organization will create short videos, run an online forum on accountable security institutions, and advocate for more democratic policy options with respect to foreign policy and domestic reforms.

Enhancing Democracy Through Public Engagement

\$ 59,962

To promote public discussion and engagement on key domestic and international issues, the organization will produce broadcast debates and interviews in Armenian and Russian, featuring high-profile domestic and international figures to foster constructive dialogue between experts and the general public.

Advancing Human Rights in the Judiciary

\$ 60,001

To defend human rights, the organization will track court proceedings, offer legal advice, engage in strategic litigation, provide expert recommendations to the government, and produce an online interview program addressing human rights and judicial issues.

Promoting Public Policy Discussions

\$ 66,330

To support public policy discussions and foster engagement with Nagorno-Karabakhi Armenians, the organization will convene thought leaders and produce multimedia content to integrate refugee perspectives into national political discourse.

Advancing Foreign Policy and Security Discourse

\$ 67,400

To foster public debate about foreign policy and national security, the organization will produce television programming that critically examines narratives on security, sovereignty, democracy, and regional relations, and will broadcast episodes via television, radio, and social media.

Forging Institutional Resilience

\$ 68,696

To promote critical thinking on Armenia's post-war security and independence, the organization will provide analytical support and trainings to government institutions to strengthen their capacity to develop a sustainable foreign policy.

Supporting a Sovereign, Democratic Future

\$ 78,900

To promote informed public debate about foreign and security policy, increase expert and official capacity, and center democracy and rule of law in these discussions, the organization will produce analytical articles, host roundtable discussions, conduct training programs for aspiring policymakers, and hold public events.

Enhancing Transparency and Accountability in Yerevan Municipality

\$ 90,008

To promote government transparency and accountability, the organization will investigate public procurement and urban development, litigate corruption cases, and support journalistic research on municipal corruption.

Identifying and Advancing Policies for Political Integration

\$ 100,000

To promote the integration of the displaced Nagorno-Karabakh population into political life and democratic processes, the organization will conduct research and advocacy to integrate them into the political system, lay groundwork for regional peace, maximize information-sharing, and raise international discourse around the crisis.

Promoting Civic Engagement Among Youth

\$ 108,350

To promote youth civic engagement, the organization will host events connecting students with policymakers, encourage youth to develop policy recommendations, and support their engagement in local and national politics.

Enhancing Democracy and Security

\$ 122,820

To provide information and foster public engagement with current events, the organization will publish news reports, interviews, summaries, and analytical content focused on Armenia and the Caucasus, particularly Nagorno-Karabakh, leveraging its strong connections with local journalists and scholars.

ԱՄՆ-ն ինքն է ձևակերպել ռազմավարական նպատակը

Առավել կարևոր փաստաթուղթ է ԱՄՆ Պետքարտուղարության՝ 2018 թվականի նոյեմբերի պաշտոնական [«Արտաքին գործառնությունների շրջանակում Հայաստանին տրամադրվող օգնությունը» տեղեկատվական տեղեկագիրը](#) (Fact Sheet «Foreign Operations Assistance: Armenia»):

Դրանում ասվում է, որ Հայաստանին տրամադրվող ամերիկյան օգնությունն ուղղված է արևմտյան հաստատությունների հետ երկրի կապերի ամրապնդմանը, առևտրի դիվերսիֆիկացմանը և արտաքին ճնշումների նկատմամբ դիմակայունության բարձրացմանը:

Ֆինանսական տարվա համար ԱՄՆ-ը Հայաստանին տրամադրվող օգնության ընդհանուր ծավալը սահմանում էր **23,15** մլն դոլար:

- **3,7** մլն դոլար՝ խաղաղություն և անվտանգություն,
- **8,3** մլն դոլար՝ ժողովրդավարություն և արդյունավետ կառավարում,
- **11,1** մլն դոլար՝ տնտեսական աճ:

2018 Ֆինանսական տարվա համար նախատեսվում էր **26,672** մլն դոլար:

Ամերիկյան փաստաթղթում նաև ուղղակիորեն նշվում էր ռուսական ազդեցությանը հակազդելու անհրաժեշտության մասին:

Առանձին նշվում էր հայ սպաների՝ ԱՄՆ-ի և ՆԱՏՕ-ի ուժերի հետ փոխգործակալության ապահովմանը ցուցաբերվող աջակցությունը:

Այսինքն՝ Հայաստանին տրամադրվող ամերիկյան օգնությունն իսկապես ավելի լայն աշխարհաքաղաքական ռազմավարության մաս էր:

Սա արդեն քննադատների գնահատականը չէ: Սա ամերիկյան կառավարության պաշտոնական փաստաթուղթն է:

Եվրոպան շարունակում է այս աշխատանքը

Ամերիկյան ֆինանսավորման կրճատումից հետո համակարգը չվերացավ:

Այն դարձավ ավելի եվրոպական:

Եվրոպական միությունը հայտնում է, որ 2024 թվականին Հայաստանում քաղաքացիական հասարակության աջակցության իր երկկողմ և տարածաշրջանային փաթեթը ներառում էր **50** մլն եվրո ընդհանուր արժողությամբ 37 ընթացիկ դրամաշնորհ:

Դրանցից 28 նախագիծ նախատեսում էր տեղական կազմակերպություններին և տեղային նախաձեռնություններին ավելի քան **15** մլն եվրոյի ենթադրամաշնորհների տրամադրում:

Սա հսկայական ծավալ է:

Եվ այն ցույց է տալիս, որ հայկական քաղաքացիական հասարակության արևմտյան ֆինանսավորումը չի սահմանափակվում ամերիկյան հիմնադրամներով:

2025–2026 թվականներ. ամերիկյան մոդելի փոփոխությունը

Միջազգային օգնության լայնածավալ կրճատման վերաբերյալ ԱՄՆ վարչակազմի որոշումից հետո իրավիճակը փոխվեց:

PINK Armenia-ն հրապարակայնորեն հայտարարեց, որ USAID-ի ֆինանսավորման դադարեցումը լուրջ խնդիրներ է ստեղծում քաղաքացիական հատվածի համար:

Հայկական քաղաքացիական հասարակության վերաբերյալ հետազոտությունները նույնպես արձանագրեցին հասանելի ամերիկյան ֆինանսավորման կրճատումը:

Սակայն եվրոպական համակարգը շարունակեց գործել:

Օրինակ՝ 2026 թվականին «Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամը» հայտարարել է հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորմանն ուղղված նախագծերի՝ ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող նոր մրցույթ:

Նախագծերի խնդիրներն էին տնտեսական համագործակցության զարգացումը, մասնագիտական ցանցերի ընդլայնումը, մշակութային փոխանակումները, ինչպես նաև

հարաբերությունների կարգավորմանը նպաստող տեղեկատվական և հասարակական նախաձեռնությունների առաջմղումը:

Այսպիսով, ամերիկյան ուղու թուլացումից հետո եվրոպական ուղին շարունակում է գործել:

Ուլքե՞ր են ձևավորել այս միջավայրը

Եթե մի կողմ թողնենք կազմակերպությունների անվանումները և դիտարկենք մարդկանց, տեսանելի են դառնում մի քանի սերունդներ:

Դրանք են՝

- Էդիկ Բաղդասարյան՝ «Հետք» լրատվամիջոցի հիմնադիր և գլխավոր խմբագիր, ինչպես նաև Հայաստանի հետաքննող լրագրողների ասոցիացիայի նախագահ: Նա Հետաքննող լրագրողների միջազգային կոնսորցիումի (ICIJ) անդամ է:
- Զրիստինե Բարսեղյան՝ «Հետքի» տնօրեն: 2025 թվականին ստացել է Երևանի մամուլի ակումբի մրցանակը՝ լրատվամիջոցի արդյունավետ կառավարման համար:
- Բորիս Նավասարդյան՝ 1995 թվականին հիմնադրված Երևանի մամուլի ակումբի նախագահ, ներկայումս՝ պատվավոր նախագահ: Նա նաև ՉԼՄ-ների Էթիկայի դիտորդ մարմնի նախագահն է:
- Աշոտ Մելիքյան՝ Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեի նախագահ, որը նա հիմնել է 2003 թվականին:
- Գեղամ Վարդանյան՝ «Մեդիա նախաձեռնությունների կենտրոնի» փորձագետ և Media.am հարթակի գլխավոր խմբագիր, ավելի քան 15 տարվա փորձ ունեցող մեդիադասընթացավար:
- Արթուր Սաքունց՝ Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի ղեկավար, իրավապաշտպան:
- Վարուժան Հոկտանյան՝ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ» հակակոռուպցիոն կենտրոնի ծրագրերի ղեկավար:
- Սոնա Այվազյան՝ ԹԻՀԿ-ի գործադիր տնօրեն:
- Դանիել Իոաննիսյան՝ Իրազեկ քաղաքացիների միավորման ծրագրերի համակարգող:
- Լարիսա Մինասյան՝ «Բաց հասարակության հիմնադրամներ – Հայաստան»-ի գործադիր տնօրեն, որը 2021 թվականին հեռացել է պաշտոնից՝ 21 տարվա աշխատանքից հետո:
- Լարա Ահարոնյան՝ Կանանց ռեսուրսային կենտրոնի համահիմնադիր և համանախագահ, իրավապաշտպան:

- Նվարդ Մարգարյան՝ PINK Armenia-ի նախագահ՝ 2010-ական թվականներին:
- Մամիկոն Յովսեփյան՝ PINK Armenia-ի հիմնադիր, ներկայումս՝ հաղորդակցության գծով տնօրեն:
- Ռիչարդ Կիրակոսյան՝ Երևանում գործող անկախ վերլուծական կենտրոնի՝ Տարածաշրջանային հետազոտությունների կենտրոնի (RSC) հիմնադիր և տնօրեն: Նա նաև ԵՊՀ-ի Եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոնի հրավիրյալ պրոֆեսոր և ավագ փորձագետ է, ՆԱՏՕ-ի պաշտպանության քոլեջի դասախոս:
- Ստեփան Գրիգորյան՝ 2002 թվականին հիմնադրված Գլոբալացման և տարածաշրջանային համագործակցության վերլուծական կենտրոնի (ACGRC) վարչության նախագահ:

Ինչպես նաև՝ ավելի երիտասարդ կազմակերպությունների ղեկավարների և փորձագետների մի ամբողջ շարք:

Այս մարդիկ ներկայացնում են այն լայն միջավայրը, որը տասնամյակներ շարունակ փոխգործակցել է արևմտյան հիմնադրամների, դիվանագիտական կառույցների և միջազգային կազմակերպությունների հետ:

Այս մարդիկ և կազմակերպությունները մեկուսացած չեն գործում: Նրանք կազմում են խիտ ցանց, որտեղ հատվում են անձնական կապերը, համատեղ նախագծերը և ընդհանուր դոկտրինան:

Հատումներ միջոցառումների ժամանակ. Սոնա Այվազյանը (ԹԻՀԿ) և Էդիկ Բաղդասարյանը («Հետք») մասնակցել են կոռուպցիայի դեմ պայքարի վերաբերյալ միևնույն քննարկումներին: Նվարդ Մարգարյանը (PINK Armenia) և Լարիսա Մինասյանը (OSF-Armenia) ընդգրկված են եղել պարզևատրվածների միևնույն ցուցակներում և միասին հիշատակվել ՀԿ-ների գործունեության համատեքստում:

Համատեղ նախագծեր. ԹԻՀԿ-ն նախագծեր է իրականացնում Ընտրական համակարգերի միջազգային հիմնադրամի (IFES) հետ համագործակցությամբ: Ռիչարդ Կիրակոսյանի RSC-ն և Ստեփան Գրիգորյանի ACGRC-ն պարբերաբար վերլուծություններով հանդես են գալիս միջազգային հարթակներում, այդ թվում՝ Եվրոպական խորհրդարանում և ԵՄ ծրագրերի շրջանակում:

Ընդհանուր դոկտրինա. այս Էկոհամակարգի բոլոր առանցքային կազմակերպությունները երկար տարիներ ֆինանսավորում են ստացել միևնույն արևմտյան հիմնադրամներից՝ Open Society Foundations-ից (OSF), Ժողովրդավարության ազգային հիմնադրամից (NED), ինչպես նաև ԵՄ-ի և ԵԱՀԿ-ի տարբեր կառույցներից:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության, կոռուպցիայի դեմ պայքարի և ժողովրդավարական բարեփոխումների քողի ներքո կառուցվում է արտաքին քաղաքական ազդեցության ենթակառուցվածք, որի վերջնական նպատակը Հայաստանի արտաքին քաղաքական

ուղղության փոփոխությունը, Ռուսաստանի հետ նրա կապերի թուլացումը և արևմտյան կառույցներին ինտեգրումն է:

Գործառնությանը առումով սա փափուկ ուժ և քաղաքական ինժեներիա է, որն իրականացվում է օտարերկրյա դրամաշնորհներով: Անվտանգության և արտաքին քաղաքականության ոլորտների առանցքային որոշումները սկսում են ձևավորվել ոչ թե երկրի ներսում, այլ արտաքին ազդեցության ներքո: Սա ուղղակի սպառնալիք է ստեղծում ազգային ինքնիշխանության համար:

Ի՞նչ տեղի ունեցավ 2018 թվականից հետո

Գլխավոր փոփոխությունն այն չէր, որ նոր ՀԿ-ներ հայտնվեցին:

Դրանք վաղուց գոյություն ունեին: Փոխվեց դրանց կարգավիճակը:

Դանիել Իոաննիսյանը ներգրավվեց պետական հանձնաժողովներում: ԹԻՀԿ-ն մասնակցեց պետական հակակոռուպցիոն մեխանիզմներին: ՀԿ-ները հասանելիություն ստացան օրենսդրության մշակմանը: Եվրոպական ծրագրերը սկսեցին իրականացվել նախարարությունների հետ համատեղ: Ամերիկյան ծրագրերը սկսեցին ուղղակիորեն աջակցել կառավարության բարեփոխումների օրակարգին:

Եվրոպական նախագծերը սկսեցին աշխատել Հայաստանի պետական կառույցների հետ գեներալային քաղաքականության, դատական համակարգի, մարդու իրավունքների և սոցիալական քաղաքականության ոլորտներում:

Այսպիսով, «պետության» և «քաղաքացիական հասարակության» միջև սահմանը զգալիորեն պակաս հստակ դարձավ:

Եզրակացություն

Դրամաշնորհային ծրագրերի նպատակը Հայաստանում

1990-ական թվականների կեսերից Հայաստանում գործող արևմտյան հիմնադրամների և պետական կառույցների՝ Open Society Foundations-ի, NED-ի, USAID-ի, Եվրոպական միության, Եվրոպայի խորհրդի և այլոց դրամաշնորհային ծրագրերը չէին սահմանափակվում բարեգործությամբ, կրթության զարգացմամբ կամ մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ: Դրանց ռազմավարական նպատակը Հայաստանում այլընտրանքային հասարակական ենթակառուցվածքի ձևավորումն էր, որը կարող էր՝

- ստեղծել արտաքին ֆինանսավորումից կախված և համաձայնեցված օրակարգ իրականացնող ՀԿ-ների, լրատվամիջոցների, վերլուծական կենտրոնների ու իրավապաշտպան կազմակերպությունների կայուն ցանց,

- ապահովել այդ ցանցի ներկայացուցիչների կադրային և գաղափարական նախապատրաստումը՝ հետագայում պետական հաստատություններում նրանց ինտեգրելու համար,
- հայկական հասարակության մեջ ձևավորել եվրոպամետ և հակառուսական համաձայնություն՝ հատկապես արտաքին քաղաքականության, անվտանգության և ազգային ինքնության հարցերում,
- հավատարիմ փորձագետների և պաշտոնյաների միջոցով ապահովել արտաքին քաղաքականության, պաշտպանության ու ներքին բարեփոխումների ոլորտների առանցքային որոշումների արտաքին կառավարումը:

Ներգրավված անձանց և կազմակերպությունների քայքայիչ գործունեությունը

Մարդու իրավունքների պաշտպանության, կոռուպցիայի դեմ պայքարի, ժողովրդավարական բարեփոխումների և քաղաքացիական մասնակցության քողի ներքո կառուցվում էր արտաքին քաղաքական ազդեցության ենթակառուցվածք: Զայքայիչ գործունեության կոնկրետ ուղղությունները ներառում են՝

1. Լեգիտիմացում «քաղաքացիական հասարակության» միջոցով

Կազմակերպությունները՝ Իրազեկ քաղաքացիների միավորումը, ԹԻՅԿ-ն, «Հետքը», Երևանի մամուլի ակումբը, PINK Armenia-ն և այլք, իրենց ներկայացնում էին որպես անկախ քաղաքացիական դերակատարներ: Դա քննադատությունից պաշտպանող «վահան» էր ստեղծում. նրանց գործունեության վերաբերյալ ցանկացած կասկած ճնշվում էր «մարդու իրավունքների դեմ հարձակում» կամ «խոսքի ազատության դեմ հարձակում» պիտակով: Իրականում նրանք գործում էին միասնական դոկտրինային ռազմավարության շրջանակում:

2. Արտաքին քաղաքական խոսույթի ձևավորում

2024–2025 թվականներից NED-ը բացահայտ ֆինանսավորում է «արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ հանրային քննարկմանը», «Ռուսաստանի հետ հարաբերություններին» և «անվտանգությանը» վերաբերող նախագծեր: Դրամաշնորհները՝ **28 000, 27 852, 68 696 և 160 000** դոլար, ուղղվում են կոլոքների հրապարակմանը, հեռուստահաղորդումների արտադրությանը և պաշտոնյաների վերապատրաստմանը: Սա ուղղակի միջամտություն է Հայաստանի արտաքին քաղաքական ընտրությանը:

3. Կադրային ինտեգրում

ՀԿ-ների ղեկավարները, այդ թվում՝ Իրազեկ քաղաքացիների միավորման ներկայացուցիչ Դանիել Իօաննիսյանը, ընդգրկվել են պաշտոնական պետական մարմիններում՝ Ընտրական օրենսդրության բարեփոխումների հանձնաժողովում, Հակակոռուպցիոն խորհրդում, Սահմանադրական բարեփոխումների խորհրդում և Ոստիկանության բարեփոխումների

խորհրդում: Դրամաշնորհային փորձագետները դարձան պետական պաշտոնյաներ՝ արտաքին օրակարգը փոխանցելով պետական ապարատին:

4. Պատերազմի մասին հիշողության ձևավորում

2020 թվականից հետո ֆինանսավորվում են «պատերազմի բանավոր պատմություններին», «հետպատերազմյան տրավմաներին» և «վետերանների արժեքներին» վերաբերող նախագծեր: Նպատակը պարտության այնպիսի մեկնաբանություն ստեղծելն է, որը ձեռնտու է արտաքին դոնորներին՝ Ռուսաստանի և ՀԱՊԿ-ի մեղավորություն, դաշնակիցներին փոխելու անհրաժեշտություն, Արևմուտքի հետ արագացված ինտեգրում: Նա, ով ձևավորում է պատերազմի մասին հիշողությունը, ձևավորում է հաջորդ սերնդի արտաքին քաղաքական ընտրությունը:

5. Ազգային ինքնության ոչնչացում

Գենդերային հավասարության, ԼԳԲՏ անձանց պաշտպանության, կրոնական բազմակարծության և «խտրականության դեմ պայքարի» ծրագրերի միջոցով առաջ է մղվում արժեքների մի համակարգ, որը հակասում է հայկական ավանդական ինքնությանը՝ ընտանիքին, Եկեղեցուն և ազգային ընդհանրությանը: «Խորհրդային անցյալի վերաիմաստավորման» առնչվող նախագծերը՝ բռնաճնշումներ, բնապահպանական վնաս, խորհրդային ժամանակաշրջանը՝ որպես հայկական պատմության մի մաս, զրկում են լեգիտիմությունից՝ ձեռքբերումների լեգուն փոխարինելով տրավմայի լեգվով:

6. Չուզահեռ կառավարման համակարգի ստեղծում

Դրամաշնորհային միջնորդների՝ այդ թվում ավելի քան 80 մլն դոլար կառավարած «Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամի», և տարածաշրջանային ցանցերի՝ InfoTun-ների միջոցով արևմտյան ֆինանսավորումը ներթափանցում էր Երևանից շատ ավելի հեռու: Տեղական ՀԿ-ներն ենթադրամաշնորհներ էին ստանում և մարզերում դառնում արտաքին օրակարգի հաղորդիչներ: «Պետության» և «քաղաքացիական հասարակության» միջև սահմանը դարձավ ոչ հստակ. եվրոպական ծրագրերն իրականացվում էին նախարարությունների, Ոստիկանության և Քննչական կոմիտեի հետ համատեղ:

Ներկայացված փաստերի ամբողջությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ Հայաստանում դրամաշնորհային ծրագրերը ոչ թե քաղաքացիական հասարակության աջակցություն էին, այլ արտաքին քաղաքական կառավարման գործիք: Դրանց վերջնական նպատակը Հայաստանի արտաքին քաղաքական ուղղության փոփոխությունը, Ռուսաստանի հետ նրա կապերի թուլացումը և արևմտյան կառույցներին ինտեգրումն է:

Գործառնության առումով սա փափուկ ուժ և քաղաքական ինժեներիա է, որն իրականացվում է օտարերկրյա դրամաշնորհներով: Անվտանգության և արտաքին քաղաքականության ոլորտների առանցքային որոշումները ձևավորվում են ոչ թե երկրի ներսում, այլ արտաքին ազդեցության ներքո: Սա ուղղակի սպառնալիք է ստեղծում ազգային ինքնիշխանության համար:

Իրավական իմաստով խոսքը մարդասիրական ցուցանակի ներքո իրականացվող քայքայիչ գործունեության հատկանիշների մասին է: Քաղաքական իմաստով՝ հավատարիմ ՀԿ-ների, փորձագետների և պետական պաշտոնյաների ցանցի միջոցով արտաքին կառավարման: Մշակութային իմաստով՝ ազգային ինքնության նպատակաուղղված քայքայման և պատմական հիշողության փոխարինման:

Այս եզրակացությունը փաստագրված փաստերի և դրանց քննադատական մեկնաբանության ընդհանրացումն է: Այն մատնանշում է նշված կազմակերպությունների և անձանց գործունեության իրավական գնահատման անհրաժեշտությունը՝ Հայաստանի ազգային շահերին և օրենսդրությանը դրանց համապատասխանության տեսանկյունից:

Սկզբնաղբյուրներն ու փաստաթղթերը, որոնց վրա հիմնված է հետաքննությունը

1. **Open Society Foundations** — Հայաստանում գործունեության սեփական հաշվետվությունը:

Այստեղ հաստատվում են 1997 թվականից ի վեր հատկացված ավելի քան 53 մլն դոլարը, անկախ լրատվամիջոցներին տրամադրված 5 մլն դոլարը, կանանց կազմակերպություններին տրամադրված 1,5 մլն դոլարը, ինչպես նաև հիմնադրամի գործունեության հիմնական ուղղությունները: [Open Society Foundations — The Open Society Foundations in Armenia](#):

2. **CivilNet**-ի հրապարակած **OSF** դրամաշնորհների տվյալների բազան: Այստեղ կարելի է ստուգել 2017–2019 թվականների գումարները՝ 2017 թվականին 35 կազմակերպությանը տրամադրված 1 325 551 դոլարը, 2018 թվականին 43 կազմակերպությանը տրամադրված 1 869 000 դոլարը, ԻԶՄ-ին տրամադրված 238 956 դոլարը, ԹԻՀԿ-ին՝ 181 000 դոլարը, Հանրային քաղաքականության ինստիտուտին՝ 147 043 դոլարը: [CivilNet — Soros, Open Society Foundations and Activities in Armenia](#):

3. **NED** — **Annual Report 2017**: Սկզբնաղբյուր է 2013 թվականից ԹԻՀԿ-ին ցուցաբերված աջակցության և ընտրությունների մասնագիտական դիտարկման ենթակառուցվածքի ստեղծման վերաբերյալ: [NED — Annual Report 2017](#):

4. **NED** — **Annual Report 2018**: Պաշտոնական հաշվետվությունն ուղղակիորեն կապում է NED-ի աջակցությունը ստացած անկախ լրատվամիջոցների աշխատանքը 2018 թվականի իրադարձությունների հետ: [NED — Annual Report 2018](#):

5. ԹԻՀԿ — «Ականատեսի» ֆինանսական կառուցվածքը: 219 991 029 դրամ ընդհանուր գումարի և միջոցների բաշխման ստուգման կարևորագույն փաստաթուղթը՝ ԵՄ՝ 121 720 783 դրամ, NED՝ 48 195 180 դրամ,

USAID/NDI՝ 40 320 746 դրամ, OSFA՝ 9 754 320 դրամ: [Transparency International Anticorruption Center — Akanates project:](#)

6. **USAID — Armenia Country Profile 2020:**
Հաստատում է «Հայաստանի աջակցության նախաձեռնությունը», որա կապը «Թավշյա հեղափոխության», կառավարության բարեփոխումների և քաղաքացիական հասարակության հետ, ինչպես նաև խոցելի խմբերի հետ USAID-ի աշխատանքի ուղղությունները: [USAID — Armenia Country Profile:](#)
7. **USAID — Հայաստանում գործունեությունը, 2020 թվականի սեպտեմբեր:**
Հաստատում է ԹԻՀԿ-ի հակակոռուպցիոն նախագիծը և ԼԳԲՏԻ անձանց իրավունքների վերաբերյալ PINK-ի նախագիծը՝ երկուսի իրականացման կոնկրետ ժամկետներով: [USAID — Armenia: Partners Since 1992:](#)
8. **ԱՄՆ Պետքարտուղարություն — Foreign Operations Assistance: Armenia, November 2018:**
Ամերիկյան աջակցության աշխարհաքաղաքական բաղադրիչի առանցքային փաստաթուղթը՝ 23,15 մլն դոլար 2017 ֆինանսական տարում, 26,672 մլն դոլար 2018 ֆինանսական տարում, արևմտյան հաստատությունների հետ կապերի ամրապնդում, ռուսական ազդեցությանը հակազդում և ՆԱՏՕ-ի հետ փոխգործակցություն: [U.S. Department of State — Foreign Operations Assistance: Armenia:](#)
9. «Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամ» — **Grant Making:**
ԵՀՀ-ն ինքն է հայտնում, որ ավելի քան 20 տարվա ընթացքում Հարավային Կովկասում կառավարել է ավելի քան 80 մլն դոլարի դրամաշնորհներ և տեխնիկական աջակցություն, ընդ որում՝ միջոցների մեծ մասը տրամադրել է USAID-ը: [Eurasia Partnership Foundation — Grant Making:](#)
10. ԵՀՀ — **Հայաստան-Թուրքիա ծրագիր:**
Սկզբնաղբյուր է հայ-թուրքական ծրագրերին հատկացված ավելի քան 8 մլն դոլարի վերաբերյալ՝ գրեթե 3,5 մլն դոլար USAID-ից, 4,3 մլն դոլար ԵՄ-ից, 210 հազար դոլար Նորվեգիայից և գրեթե 100 հազար դոլար SIDA-ից: [Eurasia Partnership Foundation — Armenia-Turkey:](#)
11. ԵՀՀ — **Քաղաքացիական հասարակության զարգացման ծրագիր:**
Փաստագրում է 2014–2019 թվականների ամերիկյան CSO DePo ծրագիրը և դրա՝ ուժեղ ՀԿ-ներ ձևավորելու նպատակը՝ որպես բարեփոխումների մասնակիցներ և USAID-ի հնարավոր գործընկերներ: [EPF — CSO DePo 2014–2019:](#)
12. ԵՄ — **EU4HumanRights:**
Հաստատում է 372 231 եվրոյի նախագիծը, որից 335 000 եվրոն տրամադրել է ԵՄ-ն, ինչպես նաև OSIAFA-ի, Հանրային քաղաքականության ինստիտուտի և Իրազեկ քաղաքացիների միավորման մասնակցությունը: [European Union — Armenian civil society receives €1.74 million for new activities:](#)

13. ԵՄ — քաղաքացիական հասարակության ընթացիկ ֆինանսավորման փաթեթը: ԵՄ-ի պաշտոնական տվյալներով՝ 2024 թվականին փաթեթը ներառում էր 50 մլն եվրոյի 37 ընթացիկ դրամաշնորհ, իսկ 28 նախագիծ բաշխում էր ավելի քան 15 մլն եվրոյի ենթադրամաշնորհներ: [European Union and Armenia — Civil Society Funding](#):
14. ԵՄ — 2021–2027 թվականների ճանապարհային քարտեզ: Հատկապես կարևոր փաստաթուղթ է. ԵՄ-ն ուղղակիորեն նշում է քաղաքականությունների մշակմանը ՀԿ-ների մասնակցությունն ուժեղացնելու, պետության հետ համագործակցելու և քաղաքացիական հատվածի ֆինանսական կայունությունը բարձրացնելու անհրաժեշտությունը: [EU Roadmap for Engagement with Civil Society in Armenia 2021–2027](#):
15. Եվրոպայի խորհուրդ — գեներալին ծրագիր: Սկզբնաղբյուր է 2023–2024 թվականների ծրագրին հատկացված 975 000 եվրոյի և նախարարությունների, Ոստիկանության, Զննչական կոմիտեի ու պետական այլ կառույցների հետ դրա անմիջական աշխատանքի վերաբերյալ: [Council of Europe — Ending Violence against Women and Promoting Gender Equality in Armenia](#):
16. NED — Annual Report 2025: Հատկապես կարևոր աղբյուր է ժամանակակից արտաքին քաղաքական ուղղության վերաբերյալ՝ 28 000 դոլար արտաքին քաղաքականության և անվտանգության քննարկման համար, 27 852 դոլար արտաքին քաղաքականության բարեփոխմանը հանրային մասնակցության համար, 68 696 դոլար ինստիտուցիոնալ դիմակայունության համար և 160 000 դոլար «Advancing a Reform Agenda» ծրագրի համար: [NED — 2025 Annual Report](#):
17. Իրազեկ քաղաքացիների միավորում — թիմը: Դանիել Իոաննիսյանի կենսագրության և ընտրական, հակակոռուպցիոն, սահմանադրական ու ոստիկանական բարեփոխումներին նրա մասնակցության սկզբնաղբյուրը: [Union of Informed Citizens — Our Team](#):
18. ԻԲՄ — մասնակցությունը պետական բարեփոխումներին: Կազմակերպությունն ինքն է թվարկում սահմանադրական, հակակոռուպցիոն, ոստիկանական, դատական և ընտրական բարեփոխումներին իր ներկայացուցիչների մասնակցությունը: [UIC — Union of Informed Citizens in the context of democratic reforms](#):
19. ԻԲՄ — 2014–2026 թվականների նախագծերը: Այստեղ տեսանելի է անցումը ընտրություններից և փաստերի ստուգումից դեպի արտաքին քաղաքականություն, անվտանգություն, ապատեղեկատվության դեմ պայքար և պետական գնումներ: [UIC — Our Projects](#):
20. PINK Armenia — տարեկան հաշվետվություն: Դոնորների ցանկը պարունակող սկզբնաղբյուրը՝ Norwegian MFA, ILGA Europe, U.S.

Embassy, Heinrich Böll Stiftung, OSF Armenia, RFSL, EU, Global Fund և Sigrid Rausing Trust: [PINK Armenia — Annual Report 2015](#):

21. **PINK Armenia — 2025** թվականի հայտարարությունը: Այստեղ կազմակերպությունն ինքն է հայտնում 2015 թվականից USAID-ի հետ համագործակցության մասին և, հղում կատարելով ամերիկյան Սենատի հաշվետվությանը, նշում 2019–2023 թվականներին Հայաստանում ԼԳԲՏԻ ուղղության ամերիկյան ֆինանսավորման՝ 1,1 մլն դոլար ցուցանիշը: [PINK Armenia — Response to the new exploitation of LGBT+ issues](#):
22. ԵՀՀ — **2020–2023** թվականների շվեդական ենթադրամաշնորհները: Կոնկրետ Նախագծերի և գումարների սկզբնական ցանկը՝ ներառյալ 20,46 մլն, 11,994 մլն, 9,562 մլն և 9,98 մլն դրամը, ինչպես նաև տասնյակ այլ դրամաշնորհներ: [EPF — Civil Society Support for Ensuring Impact on Reforms](#):
23. ԵՀՀ — **InfoTun**: Փաստագրում է տարածաշրջանային 10 կենտրոնները և համապատասխան Նախագծերի շրջանակում դրանցից յուրաքանչյուրին տրամադրված 10 մլն դրամը՝ ներառյալ Արագածոտնը, Վայոց ձորը, Իջևանը, Արմավիրը, Գյումրին, Վանաձորը, Արարատը, Մարտունու տարածաշրջանը, Սյունիքը և Կոտայքը: [EPF — Invited Grants for InfoTun Network](#):
24. «Հետք» — խմբագրության պաշտոնական էջը: Հաստատում է ղեկավարության և խմբագրության ներկայիս կազմը՝ ներառյալ Էդիկ Բաղդասարյանին և Զրիստինե Բարսեղյանին: [Hetq — About](#):
25. «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ Հայաստան» — թիմի պաշտոնական կազմը: Հաստատում է Սոնա Այվազյանի, Վարուժան Հոկտանյանի, Շուշան Ավազյանի, Տիգրան Մուղնեցյանի, Արմեն Խուդավերդյանի և այլ մասնագետների ներկայիս պաշտոնները: [Transparency International Anticorruption Center — People](#):

ՀԱՎԱԿՈՌՈՒՊՏԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

